

LUND UNIVERSITY

Grävjobbet avslöjar ett demokratiskt haveri

Lenhag, Mi

Published in:
Svenska Dagbladet

2016

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Lenhag, M. (2016). Grävjobbet avslöjar ett demokratiskt haveri. *Svenska Dagbladet*.
<http://www.svd.se/gravjobbet-om-nya-karolinska-avtacker-en-demokratisk-forlust>

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

K

Kulturredaktionen
Tel 08-13 50 00
www.svd.se/kultur

KULTUR

100 000

kronor får Lina Nyberg när hon tar emot Kungliga Musikaliska Akademiens Jazzpris 2016 28 november. "En av den svenska jazzens mest kreativa centralgestalter", lyder motiveringen.

Polsk films nestor Wajda död

Den legendariske polske filmregissören Andrzej Wajda har avlidit, 90 år gammal. Han fick jurypriset vid filmfestivalen i Cannes redan 1957 med filmen "Medan döden väntar" ("Kanal" på polska). Filmen som utspelar sig under de sista dagarna av Warszawaupproret – motståndet mot tyska ockupationen under andra världskriget – ingår i hans realistiska trilogi från 50-talet med debuten "En generation" och mästerverket "Aska och diamanter".

Polens turbulenta samtids-historia var Wajdas återkommande tema; det gjorde honom politiskt kontroversiell men ofta konstnärligt vital. Inte minst skildringen av kommunismens hjältar och antihjältar gav honom världsskytte som kritiker av hur hemlandets regering gick i Sovjetunionens ledband. "Marmormannen" (1977) handlar om en kvinnlig filmstudent som gör en film om en av 1950-talets mönsterarbetare som faller i onåd. Uppföljaren "Järnmannen" (1981) fick Guldpalmen i Cannes och handlar, via en utsänd radioreporter, om strejken vid Leninvarvet i Gdansk, den som under Lech Walesas ledning ledde till bildandet av Solidaritet.

Wajda kom att sitta i styrel-

Andrzej Wajda i mars i år.
FOTO: ALIK KEPLICZ/TT

sen för Solidaritet och var efter Murens fall 1989 – då han återvände från exilen i Frankrike – med och byggde upp polsk kulturpolitik. Han valdes in i parlamentet och blev teaterchef. Han återvände för övrigt till Walesa i den biografiska filmen "Walesa – man of hope" 2013.

Wajda belönades med en heders-Oscar för sitt livsverk 2000. Hans sista film "Massakern i Katyn" Oscarsnominerades 2008 och berättar den tragiska historien om hans egen far under andra världskriget.

Den polske regissören Krzysztof Piesiewicz kallar Wajda "en stor konstnär" och hyllar honom för hans "magnifika gestaltning av vår identitet". "Den polska filmvärlden kommer att sörja länge", skriver kritikern Tomasz Raczek på Twitter, rapporterar TT.

ANNA ÅNGSTRÖM

SvD.se →

"De sa att vi var tvungna att hägna in djuren"

Jag minns första gången vi hade ett katastrofår med renbetet. Det var 1994, jag var tolv år och regnet gjorde att snötäcknet blev ett ogenomträngligt islager. De vuxna sa att vi var tvungna att hägna in alla djur och stödutfodra hela renhjärden så de inte skulle svälta ihjäl. Det var första gången jag såg klimatförändringarna på så nära håll.

SOFIA JANNOK MINNS 1990-TALET

Läsarnas och kulturpersonligheternas minnen strömmar in till "Jag minns", SvD Kulturs nya projekt där vi med korta fragment skapar en bild av de senaste hundra åren. Vad minns du? Lämna ditt minne på: SvD.se/jag-minns

Kulturchef Lisa Irenius lisa.irenius@svd.se
Biträdande kulturchef Anders Q Björkman anders.q.bjorkman@svd.se
Kritikredaktörer Anna Ångström anna.angstrom@svd.se,
Clemens Poellinger clemens.poellinger@svd.se
Litteraturredaktör Madelaine Levy madelaine.levy@svd.se
E-post film@svd.se, konst@svd.se, kulturredatt@svd.se,
litteratur@svd.se, musik@svd.se, scen@svd.se, spel@svd.se

Medborgare och medier stängdes ute från beslutsprocessen om Nya Karolinska. FOTO: TOMAS ONEBORG

Grävjobbet avtäckar demokratisk förlust

STORA PLANER Tidsplan, budget, förtroende för landstinget. Bygget av Nya Karolinska sjukhuset spräckte allt. Korruptionsforskaren Mi Lennhag har läst en faktaspäckad bok som rotar i såväl juridiska och ekonomiska som moraliska aspekter av skandalen.

LITTERATUR

Sakprosa
Sjukt hus. Globala miljardsvindlierier – från Lesotho till Nya Karolinska
Henrik Ennart och Fredrik Mellgren
375 s. Ordfront

I reportageboken "Sjukt hus" beskriver journalisterna Henrik Ennart och Fredrik Mellgren sina avslöjanden kring Nya Karolinska Solna, NKS – ett av världens dyraste sjukhusbyggen och Sveriges hittills största byggkontrakt. "Skandalen" kom att bli invecklad, ekonomiskt kostsam, samt svårkontrollerad för medborgare, oppositionspolitik och medier. En komplex och bokstavligen talat livsviktig skattefinansierad affär i miljardklassen skedde delvis i en gråzon mellan

offentligt och sekretess-stämplat, mellan konkurrensutsett marknads- och direkta avtal, mellan tydliga budgetramar och skenande kostnader. Projektet kantades av ändrade tidsramar, svåröverskådliga totalkostnader och oförutspått dyrt underhåll.

Men boken handlar inte bara om ett sjukt sjukhus, utan om vad författarna menar är en generellt sjuk sjukvård. Boken tar upp organisatoriska missbedömningar, olyckliga prioriteringar mellan olika värdbehov, personal- och platsbrist samt skyndsamma privatiseringar. Det verkar råda en naiv övertygelse om att svensk sjukvård förblir världsledande. NKS visade på sjukvårdens brister i såväl framtidsplanering och helhetssyn som lyhörddhet inför medicinska experter.

"Sjukt hus" berättar om hur diskussionen om att renovera befintliga KS snabbt försvann samt om landstingspolitikerna som fat-

tar beslut i miljardklassen, tjänstemän och konsulter som gör upp avtal utan full offentlig insyn, och hur icke-rationellt gruppänkande tillåts ta över i processer. Författarna menar att NKS avsevärt påverkar övrig vård i Stockholm och faktiskt "skapar en vårdkris".

Korruption är en förödande verksamhet för både demokrati, ekonomisk utveckling, stabilitet, jämlikhet samt samhällelig och mellanmännisklig tillit. Däremot är – utifrån dagens svenska lagstiftning – många ekonomiska skandaler faktiskt inte korruption, utan maktmissbruk, insiderbrott, stöld, troloshet mot huvudman, kartellbildning, eller brott mot offentlighetsprincipen, kommunallagen eller lagen om offentlig upphandling. Just offentlig upphandling är en delvis svåröverskådlig gråzon. Juridiska och kontrollinstanserna har inte alltid hunnit med i den snab-

ba framväxten av en ny form av offentlig finansiering av privat utförda tjänster.

För allmänheten är lagstiftningen kring korruption, ekonomisk brottslighet och offentlig upphandling snårig. För privatpersoner har kunskap om upphandlingsförfaranden, beslutsprocesser, regelverk och kontrollmekanismer. Landstingsfullmäktige beslutade år 2010 att NKS skulle behandlas med sekretess. En afärssekretess kom sedan att nyttjas; de folkvalda oppositionella kunde inte granska den borgerliga majoritetens förhandlingar. Det dröjde år och flera utlåtanen från Kammarrätten innan merparten – men inte allt – i det enorma avtalet offentliggjordes.

När medier, allmänhet och opposition på ett sådant sätt stängs ute från granskning, blir de demokratiska förlusterna enorma. Ennart och Mellgren har därför utfört ett omfattande, oerhört viktigt grävjobb genom sin ihärdiga – och skrämmande – rapportering om NKS. Frågan berör heller inte bara de stockholmare och deras framtida värdmöjligheter, utan alla svenskar.

NKS innebar en variant av OPS-upplägg (offentlig-privat samverkan); privata aktörer lånar ut pengar och underhåller fastigheter i uppemot 40 år i en typ av leasingavtal. Metoden har länge ifrågasatts internationellt. Det blir dyrare än traditionellt upphandlande, bland annat då privata långivare är mindre kreditvärdiga än stat och landsting,

med betydligt högre räntor som följd. OPS-modellen bygger på konkurrens mellan privata uppdragstagare, men NKS-projektet stoppades inte när enbart Skanska slutligen lagt bud. Och eventuella konkurrensbrister prövades på grund av preskriptionstider aldrig av Konkurrensverket.

Turerna kring NKS är snåriga och tangerar flera juridiska, demokratiska och moraliska aspekter. Det handlar om röriga ägarstrukturer, byggansvar på privata aktörer, holdingbolag, lån i utländska banker och privat ägarkapital, riskpremier, skyhöga räntor, skatteplanering och skatteparadis, konsulter, speciallösningar, och om folkvalda (delvis belagda med sekretess) som hanterar miljardaffärer.

Boken hade tjänat på att löpande tydligare förklara för läsaren vad olika lagar föreskriver, vad termer betyder och hur beslutsprocesser bör gå till. Till och med en statsvetare som forskar kring korruption kan bli förvirrad av historiens mångbottnade problematik. Bakom all fakta ligger mycket research och kunskande, men bokens detaljrikedom med siffror, räntesatser och talrika uttalanden från politiker, debatter och utredningar kan få läsaren att tappa fokus. Bokens innehåll är dock så samhällsrelevant att frågorna borde diskuteras i media – dagligen.

Frågan om NKS och svensk sjukvård är politiskt och moraliskt intressant. Har kapitalet, profit- och företagsintressen, pengahungriga jurister och kon-

sulter totalt infiltrerat NKS och skattefinansierad välfärd – på bekostnad av annan välbefärdig vård för stockholmarna – medan politiker och fega tjänstemän tyvärr vände blicken åt annat håll?

Eller är NKS kanske främst ett demokratiskt haveri, där medborgare och journalister vägrades full insyn, oppositionspolitikerns tystades genom tvivelaktigt använda sekretessregler, offentlighetsprincipen inte var självklar, och där hela lagstiftningen är så komplex att NKS blev en dyrare och mer mångbottnad skandal än vad som gått åt förutspå. Låt oss nu lära av historien. Låt oss se hur NKS-avslöjandet belyser brister inom offentliga beslutsprocesser – men även illustrerar hur svensk byråkrati kan bli oerhört svåröverskådlig.

MI LENNHAG
litteratur@svd-se

Henrik Ennart och Fredrik Mellgren arbetar på Svenska Dagbladet. Deras bok recenserades därför av Mi Lennhag som forskar om korruption i Östeuropa vid Lunds universitet, samt undervisar om bland annat svensk förvaltning, ekonomisk brottslighet och offentlig upphandling.

Svd.se ➔

Läs mer av Henrik Ennarts och Fredrik Mellgrens granskning av Nya Karolinska-bygget.
[Svd.se/om/nya-karolinska](http://svd.se/om/nya-karolinska)

KRÖNIKA

CARL RUDBECK

Akademien borde ge litteraturpriset till en modern filosof

Nu är det dags igen att spekulera kring valet av Nobelpristagare i litteratur. Svetlana Aleksijevič fick priset förra året. Ett klokt val och dessutom ett litet steg i en ny eller rättare sagt nygammal riktning. Vi som följer detta evenemang har vant oss vid att pristagaren skriver romaner, dikter eller dramer. Aleksijevič gjorde det inte. Hennes böcker är konstfulla reportage eller historiska kollage av röster där författaren inte hittar på utan arrangerar alla dessa stämmor.

Kanske är det på tiden att de höga damerna och herrarna i Akademien fortsätter på vägen bort från den rena skönlitteraturen eller i alla fall då och då höjer blicken från den. De skulle i så fall anknyta till en hävdvunnen tradition eftersom också filosofer som Henri Bergson och Bertrand Russell och historiker som Theodor Mommsen och Winston Churchill har belönats. Och Sartre var väl lika mycket filosof som skönlitterär författare.

Litteratur kan vara mera än bara skönlitteratur. Historiker och filosofer kan också de ställa de stora existentiella frågorna om människans plats i tiden och i rummet. Hade Nobelpriset haft en lite längre historia så hade både Platon och Montaigne varit naturliga mottagare trots att de aldrig skrev några romaner eller dikter. Den som idag är villig att vrida sina vyer hittar både filosofer och historiker som skulle vara värdiga pristagare på samma vis som Russell och Churchill var det.

En historiker som Peter Brown har i ett vid det här laget i ett betydande antal böcker uppfunnit en helt ny epok, senantiken. Det var en brytningstid när en värld höll på att gå under och ersättas av en annan. De antika gudarna hade gjort sitt och kristendomen skapade en ny värld. Denna värld har på ett mästerligt vis återskapats av Brown i böcker om Augustinus och i storverket "Through the eye of a needle" där han tar upp rikedom som ett problem för kristna som ju enligt evangeliet ska leva i fattigdom. Som bekant är problemet ännu inte löst.

En annan möjlig kandidat till priset är den kanadensiska filosofen Charles Taylor som påverkat vår tids intellektuella klimat. Att han närmast egenhändigt gjorde Hegel salongsfärdig också inom analytisk, så kallad vetenskaplig, filosofi är kanske mest av internt akademiskt intresse. Men i "Sources of the self" undersökte han hur den moderna människan och hennes självsyn uppstod. Därmed gjorde han det litet tydligare vad det innebär att vara människa.

Tidigare i år kom han ut med "The language animal" där han vill – och enligt min mening lyckas – visa att vårt språk är något mycket mer än bara ett redskap för att beskriva omvärlden. Med språket skapar vi både oss själva och våra gemenskaper. Vi lär oss vårt språk från andra som då blir till medmänniskor.

Både Brown och Taylor exemplifierar på ett lysande sätt att litteratur "i idealisk riktning" kan vara mer än bara sådan som kallas "skön".

Carl Rudbeck är kritiker och politisk kolumnist.
kultur@svd.se